

บทที่ 6 บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการที่นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ได้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทยอย่างต่อเนื่องปีละกว่า 10 ล้านคน ส่งผลให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศไทยมีอัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ดังจะเห็นได้จากรายได้จากการท่องเที่ยวในรูปของเงินตราต่างประเทศ ที่นักท่องเที่ยวเข้ามาใช้จ่าย ก่อให้เกิดรายได้หมุนเวียนกว่าปีละ 3 แสนล้านบาท และจากการที่รัฐบาลได้พยายามส่งเสริมให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยว เป็นมาตรการที่ช่วยกระตุ้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจ เนื่องจากสามารถสร้างรายได้ให้กับประเทศได้โดยตรงและรวดเร็วมากกว่าอุตสาหกรรมประเภทอื่น รวมทั้งอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมบริการที่ต้องการแรงงานในปริมาณมาก และเป็นภาคอุตสาหกรรมที่มีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับอีกหลายสาขาการผลิต ก่อให้เกิดผลผลิตและการจ้างงานเพิ่มขึ้นจำนวนมาก ในการศึกษาเพื่อวิเคราะห์ผลกระทบรายได้จากการท่องเที่ยวต่อรายได้ประชาชาติและการจ้างงาน จะสามารถให้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการกำหนดแนวทางในการเพิ่มค่าใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศให้มากขึ้น เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับประเทศไทยให้มากขึ้นอีกทางหนึ่ง และยังสามารถชี้ให้เห็นถึงผลกระทบทางเศรษฐกิจอันเนื่องมาจากอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้น

การค้นคว้าแบบอิสระเรื่องผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อรายได้ประชาชาติและการจ้างงาน นี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 2 ประการ ได้แก่ ประการแรกเพื่อวิเคราะห์สถานการณ์การท่องเที่ยวระหว่างประเทศ (International Tourism) และผลกระทบต่อรายได้ประชาชาติ (National Income) และประการที่ 2 เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบ (Effect) และตัวทวีคูณ (Multiplier) ของการท่องเที่ยวต่อผลผลิต (Output) และการจ้างงาน (Employment) ดังนั้นในการศึกษาจึงแบ่งออกเป็น 2 ส่วนตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว โดยในส่วนแรกจะนำข้อมูลสถิติมาวิเคราะห์เปรียบเทียบผลทั้งสองของจำนวน และอัตราการเปลี่ยนแปลง ในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ.2536-2545) โดยแสดงผลการวิเคราะห์ในรูปตาราง และแผนภูมิ เพื่อให้เห็นแนวโน้ม และทำการวิเคราะห์ร่วมกับสถานการณ์การท่องเที่ยว และสถานการณ์ทางเศรษฐกิจที่มีผลอยู่ในขณะนั้น ส่วนในส่วนที่ 2 จะทำการวิเคราะห์โดยใช้วิธีวิเคราะห์ปัจจัยการผลิตและผลผลิต (Input - Output Analysis) จากตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตของประเทศไทย ปี พ.ศ.2541 ขนาด 26x26 สาขาการผลิต ทำการ

วิเคราะห์ผลกระทบทั้งหมด ผลกระทบทางตรง และผลกระทบทางอ้อม และคำนวณค่าตัวทวีคูณของการท่องเที่ยวต่อผลผลิต และต่อการจ้างงาน โดยวิเคราะห์ทั้งผลกระทบเชื่อมโยงไปข้างหลัง (Backward Linkage) และผลกระทบเชื่อมโยงไปข้างหน้า (Forward Linkage) ทั้งนี้ผลที่ได้จากการวิเคราะห์ดังกล่าวจะเป็นผลวิเคราะห์ของปี พ.ศ.2541

6.1 สรุปผลการศึกษา

6.1.1 สถานการณ์การท่องเที่ยวระหว่างประเทศ

จากการวิเคราะห์สถานการณ์การท่องเที่ยวระหว่างประเทศ (International Tourism) ในรอบ 10 ปีที่ผ่านมา คือ ตั้งแต่ พ.ศ.2536-2545 ซึ่งทำการวิเคราะห์ในประเด็นสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ จำนวนนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ จำนวนวันพักเฉลี่ย ค่าใช้จ่ายเฉลี่ย และรายได้จากการท่องเที่ยว พบว่าประเทศไทยมีสถานการณ์การท่องเที่ยวดังต่อไปนี้

- 1) จำนวนนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ เพิ่มขึ้นจาก 5,760,533 คน ในปี 2536 เป็น 10,799,067 คน ในปี 2545 ในรอบ 10 ปี มีจำนวนนักท่องเที่ยวเฉลี่ยปีละ 8,000,699 คน มีอัตราการขยายตัวเฉลี่ย 7.78 % และมีแนวโน้มที่จะขยายตัวต่อไปอย่างต่อเนื่อง
- 2) จำนวนวันพักเฉลี่ยของนักท่องเที่ยว เพิ่มขึ้นจาก 6.94 วัน ในปี 2536 เป็น 7.98 วัน ในปี 2545 ในรอบ 10 ปี มีจำนวนวันพักเฉลี่ย 7.80 วัน มีอัตราการขยายตัวเฉลี่ย 1.32 % และมีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างคงที่ อาจเพิ่มหรือลดลงได้เพียงเล็กน้อย
- 3) ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อคนต่อวันของนักท่องเที่ยว เพิ่มขึ้นจาก 3,196.80 บาท/คน/วัน ในปี 2536 เป็น 3,753.74 บาท/คน/วัน ในปี 2545 ในรอบ 10 ปี มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ย 3,642.21 บาท/คน/วัน มีอัตราการขยายตัวเฉลี่ย 1.09 % มีแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงเช่นเดียวกับจำนวนวันพักเฉลี่ย คือ ค่อนข้างคงที่ อาจเพิ่มหรือลดลงได้เพียงเล็กน้อย และเมื่อพิจารณาสัดส่วนของค่าใช้จ่ายประเภทต่างๆ พบว่าประกอบด้วยค่าใช้จ่ายเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ค่าซื้อสินค้าที่ระลึก (33.84 %) ค่าที่พัก (24.69 %) ค่าอาหารและเครื่องดื่ม (15.51 %) ค่าใช้จ่ายเพื่อการบันเทิง (10.26 %) ค่าพาหนะในการเดินทาง (6.86 %) ค่าบริการท่องเที่ยว (4.89 %) และค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด (3.95 %) ตามลำดับ

- 4) รายได้จากการท่องเที่ยว เพิ่มขึ้นจาก 127,801.98 ล้านบาท ในปี 2536 เป็น 323,483.96 ล้านบาท ในปี 2545 ในรอบ 10 ปี มีรายได้จากการท่องเที่ยวเฉลี่ย 230,689.60 ล้านบาท มีอัตราการขยายตัวเฉลี่ย 10.43 % มีแนวโน้มที่จะขยายตัวต่อไปอย่างต่อเนื่อง และพบว่านักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ 1 คน สร้างรายได้ในรูปแบบเงินตราต่างประเทศให้กับประเทศไทยโดยเฉลี่ยจำนวน 28,460.01 บาท
- 5) ดุลการท่องเที่ยว เพิ่มขึ้นจาก 74,487.20 ล้านบาท ในปี 2536 เป็น 202,250.14 ล้านบาท ในปี 2544 โดยมีอัตราการขยายตัวเฉลี่ย 11.95 %

6.1.2 ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อรายได้ประชาชาติ และบัญชีประชาชาติ

จากผลการวิเคราะห์ผลกระทบของรายได้จากการท่องเที่ยวต่อบัญชีประชาชาติ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศ รายได้ประชาชาติ ผลกระทบของรายได้จากการท่องเที่ยวในฐานะเป็นสินค้าหรือบริการส่งออกอย่างหนึ่งที่น่าเงินตราต่างประเทศเข้าประเทศ และผลกระทบต่อดุลการชำระเงินระหว่างประเทศ พบว่ารายได้จากการท่องเที่ยวของไทยก่อให้เกิดผลกระทบดังต่อไปนี้

- 1) สัดส่วนของรายได้จากการท่องเที่ยวต่อ GDP มีการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเพิ่มขึ้นจาก 4.04 % ในปี 2536 เป็น 5.96 % ในปี 2545 แสดงให้เห็นถึงความสำคัญและผลกระทบของรายได้จากการท่องเที่ยวต่อ GDP จะมีแนวโน้มที่สูงขึ้น
- 2) สัดส่วนของรายได้จากการท่องเที่ยวต่อรายได้ประชาชาติ มีการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยเพิ่มขึ้นจาก 5.32 % ในปี 2536 เป็น 7.89 % ในปี 2544 แสดงให้เห็นว่าผลกระทบของรายได้จากการท่องเที่ยวต่อรายได้ประชาชาติจะมีแนวโน้มที่สูงขึ้น
- 3) รายได้จากการท่องเที่ยว ในรอบ 10 ปี คิดเป็น 48.62 % หรือประมาณครึ่งหนึ่งของมูลค่าการส่งออกบริการ และคิดเป็น 9.58 % หรือประมาณ 1 ใน 10 ของมูลค่าการส่งออกสินค้าและบริการ แสดงให้เห็นถึงความสำคัญและผลกระทบของรายได้จากการท่องเที่ยว ต่อการนำรายได้ในรูปแบบเงินตราต่างประเทศเข้าประเทศ
- 4) ดุลการท่องเที่ยวและดุลบริการของไทย เกินดุลอย่างต่อเนื่อง ในตลอดระยะเวลา 10 ปีที่ผ่านมา โดยในปี 2545 ดุลบริการเกินดุล 3.91 % ต่อ GDP ดุลบัญชีเดินสะพัด เกินดุล 6.06 % ต่อ GDP และดุลการชำระเงินเกินดุล 3.33 % ต่อ GDP กล่าวได้ว่าดุลการท่องเที่ยวเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยให้ดุลบริการเกินดุล ช่วยให้ดุลบัญชีเดินสะพัดและดุลการชำระเงิน ขาดดุลน้อยลง หรือเกินดุลมากขึ้น

6.1.3 ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อผลผลิตและการจ้างงาน

ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อผลผลิตและการจ้างงาน พิจารณาผลกระทบใน 2 ด้าน ได้แก่ พิจารณาทางด้านการผลิตสินค้าและบริการ หรือผลกระทบเชื่อมโยงไปข้างหลัง (Backward Linkage) และพิจารณาทางด้านการกระจายสินค้าและบริการ หรือผลกระทบเชื่อมโยงไปข้างหน้า (Forward Linkage) โดยพิจารณาทั้งผลกระทบทั้งหมด ผลกระทบทางตรง และผลกระทบทางอ้อม ซึ่งทำการวิเคราะห์จากตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตของประเทศไทย ปี พ.ศ.2541 ขนาด 26x26 สาขาการผลิต สามารถสรุปเป็นผลกระทบเนื่องจากการเพิ่มขึ้นของรายได้จากการท่องเที่ยวทั้งหมด 242,177.29 ล้านบาท ในปี 2541 ได้ดังนี้

1) พิจารณาทางด้านการผลิตสินค้าและบริการ

1.1) ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อผลผลิต

รายได้จากการท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น ทำให้เกิดผลกระทบต่อผลผลิต เมื่อพิจารณาทั้งระบบเศรษฐกิจ พบว่า ทำให้เกิดผลผลิตเพิ่มขึ้นทั้งหมด 534,406.09 ล้านบาท (4.29 % ของผลผลิตในปี 2541) โดยเป็นผลผลิตทางตรง 128,349.21 ล้านบาท และเป็นผลผลิตทางอ้อม 406,056.88 ล้านบาท

โดยเกิดผลกระทบทั้งหมดต่อสาขาภัตตาคารและโรงแรมมากที่สุด เมื่อการท่องเที่ยวขยายตัวขึ้น ภัตตาคารและโรงแรมเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว ที่ต้องขยายตัวเพื่อรองรับการบริการทางด้านอาหารและที่พัก จึงมีผลผลิตเพิ่มขึ้นมากที่สุด ทั้งนี้การท่องเที่ยวมีผลกระทบทางตรงต่อสาขาอุตสาหกรรมอาหารมากที่สุด กล่าวคือ เมื่อพิจารณาเฉพาะผลผลิตที่เพิ่มขึ้นในส่วนของปัจจัยการผลิต อุตสาหกรรมอาหารจะมีผลผลิตเพิ่มขึ้นมากที่สุด และเกิดผลกระทบทางอ้อมต่อสาขาภัตตาคารและโรงแรมมากที่สุด เมื่อพิจารณาผลผลิตที่เพิ่มขึ้นในส่วนที่เป็นอุปสงค์สุดท้าย

เมื่อพิจารณาตัววิถุคูณของการท่องเที่ยวต่อผลผลิต พบว่า ถ้ารายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น 1 ล้านบาท จะทำให้เกิดผลผลิตเพิ่มขึ้นทั้งหมด 2.21 ล้านบาท โดยเป็นผลผลิตทางตรง 0.53 ล้านบาท และเป็นผลผลิตทางอ้อม 1.68 ล้านบาท

โดยถ้ารายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น 1 ล้านบาท จะทำให้ผลผลิตทั้งหมด ในสาขาเครื่องมือและเครื่องจักร เพิ่มขึ้นมากที่สุด ทำให้ผลผลิตทางตรง ในสาขาอุตสาหกรรมเครื่องมือและยาสูบ เพิ่มขึ้นมากที่สุด และทำให้ผลผลิตทางอ้อม ในสาขาเครื่องมือและเครื่องจักร เพิ่มขึ้นมากที่สุด

1.2) ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อการจ้างงาน

รายได้จากการท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น ทำให้เกิดผลกระทบต่อการทำงาน เมื่อพิจารณาทั้งระบบเศรษฐกิจ พบว่า ทำให้เกิดการจ้างงานเพิ่มขึ้นทั้งหมด 1,398,495 คน (4.57 % ของการจ้างงานในปี 2541) โดยเป็นการจ้างงานทางตรง 310,399 คน และเป็นการจ้างงานทางอ้อม 1,088,096 คน โดยเกิดผลกระทบทั้งหมดต่อสาขาการเพาะปลูกมากที่สุด กล่าวคือ เมื่อการท่องเที่ยวขยายตัวเพิ่มขึ้น การจ้างงานในสาขาการเพาะปลูกจะเพิ่มขึ้นมากที่สุด เพื่อรองรับการขยายตัวของการท่องเที่ยวดังกล่าว ในส่วนของผลกระทบทางตรง และผลกระทบทางอ้อม การท่องเที่ยวจะส่งผลให้เกิดการจ้างงานทางตรง และการจ้างงานทางอ้อมในสาขาการเพาะปลูกมากที่สุด เช่นเดียวกัน

เมื่อพิจารณาตัวทวีคูณของการท่องเที่ยวต่อการจ้างงาน พบว่า ถ้ารายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น 1 ล้านบาท จะทำให้เกิดการจ้างงานเพิ่มขึ้นทั้งหมด 6 คน โดยเป็นการจ้างงานทางตรง 2 คน และเป็นการจ้างงานทางอ้อม 4 คน

ถ้ารายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น 1 ล้านบาท จะทำให้เกิดการจ้างงานทั้งหมด การจ้างงานทางตรง และการจ้างงานทางอ้อม ในสาขาการเพาะปลูก เพิ่มขึ้นมากที่สุด

2) พิจารณาทางด้านการกระจายสินค้าและบริการ

2.1) ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อผลผลิต

รายได้จากการท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น ทำให้เกิดผลกระทบต่อผลผลิต เมื่อพิจารณาทั้งระบบเศรษฐกิจ พบว่า ทำให้เกิดผลผลิตเพิ่มขึ้นทั้งหมด 888,379.37 ล้านบาท (7.12 % ของผลผลิตในปี 2541) โดยเป็นผลผลิตทางตรง 257,629.17 ล้านบาท และเป็นผลผลิตทางอ้อม 630,750.20 ล้านบาท

โดยเกิดผลกระทบทั้งหมดต่อสาขาภัตตาคารและโรงแรมมากที่สุด กล่าวคือ เมื่อการท่องเที่ยวขยายตัวเพิ่มขึ้น จะส่งผลให้ผลผลิตที่เพิ่มขึ้นนั้นกระจายไปสู่สาขาภัตตาคารและโรงแรมมากที่สุด เกิดผลกระทบทางตรงต่อสาขาประมงมากที่สุด เมื่อพิจารณาเฉพาะในส่วนที่กระจายไปใช้ในการผลิตสินค้าและบริการขั้นกลาง และเกิดผลกระทบทางอ้อมต่อสาขาภัตตาคารและโรงแรมมากที่สุด เมื่อพิจารณาผลผลิตเฉพาะในส่วนที่กระจายไปเพื่อตอบสนองต่อปัจจัยการผลิตขั้นต้น

เมื่อพิจารณาตัวหวัคณของการท่องเที่ยวต่อผลผลิต พบว่า ถ้ารายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น 1 ล้านบาท จะทำให้เกิดผลผลิตเพิ่มขึ้นทั้งหมด 3.67 ล้านบาท โดยเป็นผลผลิตทางตรง 1.06 ล้านบาท และเป็นผลผลิตทางอ้อม 2.60 ล้านบาท

ถ้ารายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น 1 ล้านบาท จะทำให้ผลผลิตทั้งหมดในสาขาปศุสัตว์เพิ่มขึ้นมากที่สุด ทำให้ผลผลิตทางตรง ในสาขาประมง เพิ่มขึ้นมากที่สุด และทำให้ผลผลิตทางอ้อม ในสาขาอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์โลหะ เพิ่มขึ้นมากที่สุด

2.2) ผลกระทบของการท่องเที่ยวต่อการจ้างงาน

รายได้จากการท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น ทำให้เกิดผลกระทบต่อการทำงาน เมื่อพิจารณาทั้งระบบเศรษฐกิจ พบว่า ทำให้เกิดการจ้างงานเพิ่มขึ้นทั้งหมด 1,728,153 คน (5.65 % ของการจ้างงานในปี 2541) โดยเป็นการจ้างงานทางตรง 465,012 คน และเป็นการจ้างงานทางอ้อม 1,263,141 คน โดยเกิดผลกระทบทั้งหมด ต่อสาขาการเพาะปลูกมากที่สุด กล่าวคือ เมื่อการท่องเที่ยวขยายตัวเพิ่มขึ้น จะเกิดการจ้างงานเพิ่มขึ้นและกระจายไปสู่สาขาการเพาะปลูกมากที่สุด ในส่วนของการจ้างงานทางตรง และการจ้างงานทางอ้อม การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการจ้างงานเพิ่มขึ้นและกระจายไปสู่สาขาการเพาะปลูกมากที่สุดเช่นเดียวกัน ทั้งในส่วนที่กระจายไปใช้ในการผลิตสินค้าและบริการขั้นกลาง และในส่วนที่กระจายไปเพื่อตอบสนองต่อปัจจัยการผลิตขั้นต้น

เมื่อพิจารณาตัวหวัคณของการท่องเที่ยวต่อการจ้างงาน พบว่า ถ้ารายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น 1 ล้านบาท จะทำให้เกิดการจ้างงานเพิ่มขึ้นทั้งหมด 8 คน โดยเป็นการจ้างงานทางตรง 2 คน และเป็นการจ้างงานทางอ้อม 6 คน

ถ้ารายได้จากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น 1 ล้านบาท จะทำให้เกิดการจ้างงานทั้งหมด การจ้างงานทางตรง และการจ้างงานทางอ้อม ในสาขาการเพาะปลูกมากที่สุด

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Copyright © by Chiang Mai University

All rights reserved

6.2 ข้อจำกัดของการศึกษา

- 6.2.1 ตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตของประเทศไทย ไม่ได้จัดทำขึ้นทุกปี และมีความล่าช้าในการนำข้อมูลออกเผยแพร่ ซึ่งไม่ทันกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปทุกปี ทำให้ไม่สามารถได้ข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน
- 6.2.2 ในตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตของประเทศไทย ไม่ได้มีสาขาการท่องเที่ยวนอกออกมาเป็นสาขาการผลิตหนึ่งอย่างชัดเจน จึงต้องอาศัยการประมาณค่าการท่องเที่ยวออกเป็นสาขาการผลิตต่าง ๆ โดยพิจารณาถึงกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องซึ่งไม่มีข้อมูลที่ทำให้สามารถแจกแจงสาขาการผลิตที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวได้โดยละเอียด ดังนั้นผลกระทบและค่าตัวห้ำที่คำนวณได้จึงเป็นค่าโดยประมาณเท่านั้น
- 6.2.3 เนื่องจากโครงสร้าง และสถานการณ์ทางเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาในการวิเคราะห์ผลกระทบจากตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตของปีหนึ่ง ๆ จึงไม่สามารถนำไปเปรียบเทียบกับผลกระทบของปีอื่น ๆ ได้ในเชิงปริมาณ แต่สามารถเปรียบเทียบได้ในเชิงเปรียบเทียบ กล่าวคือ อธิบายได้เพียงว่าสาขาการผลิตหนึ่ง มีผลกระทบมากกว่าหรือน้อยกว่าอีกสาขาการผลิตหนึ่ง

6.3 ข้อเสนอแนะ

6.3.1 ข้อเสนอแนะในเชิงข้อมูลสถิติ

- 1) การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมหนึ่งที่มีขนาดใหญ่ และมีส่วนเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่น ๆ จำนวนมาก แต่ยังมีได้มีการจำแนกออกอย่างชัดเจนในตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตของประเทศ ดังนั้นเพื่อที่จะสามารถทราบถึงความเชื่อมโยงกับอุตสาหกรรมอื่น ๆ และปริมาณผลกระทบต่อเศรษฐกิจที่แท้จริง จึงควรมีการศึกษาวิจัยในประเด็นดังกล่าวให้มากขึ้น และผลักดันให้การท่องเที่ยวเป็นสาขาการผลิตหนึ่งของตารางปัจจัยการผลิตและผลผลิตของประเทศ
- 2) จากปัญหาความล่าช้าของข้อมูลสถิติทางด้านต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศ ทำให้เกิดปัญหาการจัดการด้านอุปสงค์และอุปทานให้มีปริมาณเหมาะสมกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจที่เป็นปัจจุบัน จึงควรมีการปรับปรุงในด้านเทคนิคการจัดทำข้อมูลสถิติให้มีความรวดเร็วมากยิ่งขึ้น และสามารถที่จะพยากรณ์แนวโน้มในอนาคตได้

6.3.2 ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย

- 1) ส่งเสริมให้ทุกกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่การท่องเที่ยวมีส่วนเกี่ยวข้อง ได้ตระหนักถึงบทบาท ความสำคัญ และผลกระทบของการท่องเที่ยว ที่มีส่วนในการสร้างความสำเร็จทางธุรกิจ เพื่อที่ธุรกิจต่าง ๆ จะสามารถใช้โอกาสทางการท่องเที่ยวที่มีการขยายตัวอย่างรวดเร็วได้อย่างเต็มที่
- 2) พัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทยให้เป็นสาขาทางเศรษฐกิจที่สำคัญ ควบคู่ไปกับการพัฒนาในสาขาเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม

6.3.3 ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยต่อไป

- 1) วิเคราะห์ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่จำแนกสาขาการผลิตได้ละเอียดมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะในธุรกิจที่เกี่ยวข้อง โดยตรงกับการท่องเที่ยว
- 2) รายได้ที่ครัวเรือนจะได้รับเพิ่มขึ้น เนื่องมาจากการท่องเที่ยว
- 3) ผลกระทบของการท่องเที่ยวภายในประเทศ (Domestic Tourism) ของนักท่องเที่ยวชาวไทย